

Homoki Gyula

C. S. LEWIS ÉS A GYERMEKIESSÉG TEOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉSE

„Kezdek igencsak összebarátkozni egy öreg Nyúllal, aki a Magdalen erdőiben lakik. Mivel nem éri el a magas ágakat, ezért leveleket szedek neki azokról, amelyeket aztán megeszik a kezemből. Egyik nap a hátsó lábaira állt és az elülső mancsait nekem szegezte – nagyon telhetetlennek látszott.”¹

„Imádom az igazi egereket. Rengeteg van belőlük a kollégiumi szobámban, de soha nem állítanék csapdákat fel nekik. Amikor késő éjjel dolgozom, kidugják a fejüket a függöny mögül, mintha azt mondanák: »Héj! Ideje, hogy lefeküdj aludni. Ki szeretnének jönni játszani.«”²

Talán ki sem találnánk, hogy ezeket a levélrészleteket egy középkorú oxfordi tudós vetette papírra. Kevés olyan nagyhatású gondolkodót találunk a huszadik század kiemelkedő alakjainak panteonjában, aki nyulakkal barátkozott volna össze az egyetemi erdőben, vagy egerekkel vélt volna társalogni éjnek idején. Még ha előfordulhatott is ilyen, nagy valószínűséggel nem merte volna különös kalandjait papírra vetni, talán gyerekes képzelgésnek tartotta volna tapasztalásait. A belfasti születésű Clive Staples Lewis (1898–1963) azonban ilyen figuraként áll előttünk. Meglepő kettősséggel szembesül az olvasó, amikor Lewis művei közül bármelyiket kezébe veszi. Gondolatait olvasva egyfelől egy alapos és a racionalitás talaján szilárd lábakon álló intellektus képe rajzolódik ki bennünk, aki nem csupán a saját szakterületén (a középkori és reneszánsz angol irodalomtörténet kutatásában) vált vitathatatlan tekintéllyé, de keresztyén hitre térése

¹ Letter to Sarah, July 16th 1944, in DORSETT, Lyle W. – MEAD, Marjorie Lamp (eds.): *C. S. Lewis: Letters to Children*, New York, Simon & Schuster, 1995, 21. (Saját fordítás – H. Gy.)

² Letter to Hilla, June 3rd 1953, Uo., 32. (Saját fordítás – H. Gy.)

után az apologetika briliáns művelőjeként és a keresztyén tanítás mélységeit egyszerű nyelvezettel kifejtő laikus teológusként széleskörű elismertségre is szert tett. Másfelől világossá válik, hogy Lewis saját intellektuális felkészültségével nem látta összeegyeztethetetlennek a mások által talán kevésbé tudományosnak tartott, fogalmazhatunk úgy, hogy gyermeki nyelvezet használatát: valószínűleg csekély számú teológus merészkedett volna arra, hogy például az Isten transzcendenciájával találkozó emberi, vallásos hódolat szemléltetésére egymás mellé helyezze Rudolf Otto *numinózum*-felfogását és a Beatrix Potter egyik gyermekregényében szereplő két állat, Patkány és Vakond rövid dialógusát.³ Kathleen Raine, aki személyesen ismerte Lewist, úgy emlékezett meg róla, mint aki „egyfajta kisfiús nagyság birtokában” volt, Owen Barfield – Lewis közeli barátja – pedig egyszerre látta benne a kitűnő intellektus fantasztikus érettségét és a lelki-spirituális gyermekiesség jeleit.⁴

Lewisnak ez a kettős arca már életében hozzájárult ahhoz, hogy az emberek egyszerre felnézzenek szellemi teljesítményére, és mégis közel érezzék magukat hozzá. A második világháború idején a BBC által sugárzott rádióbeszélgetések és az ezek nyomán született *Mere Christianity (Keresztyén vagyok)* című műve – kis túlzással élve – minden angolszász otthonban ismerőssé tette a nevét. Manapság Lewisban a szélesebb olvasóközönség azonban mégsem az irodalomtörténet vagy a keresztyén apologetika jeles képviselőjét, mint inkább a hétrészes gyermekregényciklus, a *Narnia krónikái* szülőatyját ismeri fel elsőként. Tagadhatatlan, hogy Lewis játékos, gyermeki közvetlensége a krónikákon keresztül tömegeket ért el, és érintett meg mind a mai napig. A kötetek már első megjelenésük idején (1950–1956) is nagy visszhangot váltottak ki gyermekek és felnőttek részéről egyaránt, aminek köszönhetően az oxfordi tudóshoz ezidőben naponta záporoztak a legkisebbek dicsérő és érdeklődő levelei. A Lewis és a *Krónikák* iránti lelkesedés pedig azóta sem csökkent, sőt egyre növekvő tendenciát mutat, mely nagyban köszönhető a kétezres évek első évtizedében megfilmesített három filmadaptáció (*Az oroszlán, a boszorkány és a ruhásszekrény* [2005], *Caspian herceg* [2008], *A hajnalvándor útja* [2010]) pozitív fogadtatásának is.

Meggyőződésem, hogy Lewis gyermekiessége nem csupán saját személyiségének integráns vetületét képezi, hanem tágabb értelemben véve teológiájának és ebből a teológiai látásból bőven merítő irodalmi munkásságának, főként a mitopoétikáról szóló elgondolásainak is elengedhetetlen részeként jelenik meg. Mivel Lewis esetében az ember, az idea és a mű szerves egységet képez, ezért ennek a gyermeki mivoltnak a keresésében elengedhetetlen, hogy e három aspektust egyszerre szemléljük és tegyük vizsgálat tárgyává.

Az Öröm nyilai: a gyermek tapasztalásai

Ami a külső körülményeket illeti, Lewis legfiatalabb évei nem mondhatóak kirívónak vagy különlegesnek; a sikeres ügyvéd édesapa és a humanértelmiségi háttérből jövő édesanya második gyermekeként Lewis ugyanazt az életet élte, mint bármely

³ LEWIS, C. S.: *A fájdalom*, Ford. LUKÁCS László, Budapest, Harmat, 2008, 16–18.

⁴ Idézi MANLOVE, Colin N.: *Modern Fantasy, Five Studies*, Eugene, Oregon, Wipf & Stock, 2020², 99.

másik gyermek az északír fővárosban. A fontos és későbbi életére is nagy kihatással bíró történések azonban a fiatal Lewis – vagy ahogyan önhatalmúlag nevezte magát: Jack – bensőjében játszódtak le. Míg testvére, a három évvel idősebb Warnie egy angliai bentlakásos iskolában töltötte a tanév nagy részét, Jack kénytelen volt otthon saját maga eltölteni idejét, s ennek eredményeképpen olyan elbeszélések írásába kezdett, amelyekben különféle „ruhás állatok” (fegyverrel felszerelkezett egérlovagok és nyulak) játszották a főszerepet. Az így létrejött Állatország aztán bátyjával közös vállalkozásként még további részletekkel, térképekkel és legendás kalandokkal gazdagodott, míg végül egy viszonylag koherens képzeletbeli világgá forrta ki magát.⁵ Autobiográfiájában Lewis saját gyermekkorának ezen korszakára a következőképpen emlékszik vissza: „... megállapítható, hogy ebben az időben – hat-nyolc éves koromban – csaknem mindenestül a képzeletem világában éltem, az pedig egészen bizonyos, hogy képzeletvilágom élményeit tartom a legfontosabbnak azokból az évekből”.⁶ Állatország „megalapítása” és e képzeletvilágban eltöltött idő kétségkívül lefektette azokat az alapokat az ifjú Lewis életében, amelyekre később saját intellektuális és gyermekírói munkássága épült. Jóllehet saját bevallása szerint ezek a mesék túlzott prózaiságuk és a varázslat vagy misztérium teljes hiánya miatt nem rokoníthatók a *Narnia krónikáival*,⁷ a képzeletbeli világ megalkotásának vágya, valamint e világban a „felnőttproblémák” állatok általi megtestesítése és megoldáskeresése olyan sémával látták el Lewist, amely által a külső („valóságos”) világ feszültségei egy sajátos, fantasztikus világ elbeszélésein keresztül kerülnek kiértékelésre és feldolgozásra.

Lewis e korai éveiben a fantázia csírái más tapasztalások útján is tovább erősödtek, melyek közül hármat tartott érdemesnek visszaidézni. Először egy emlékkép felidézése – amikor bátyja előző házukban egy játékkertet vitt be gyerekszobájukba – keltett benne rendkívüli izgalmat, amit akkor és ott képtelen volt szavakba önteni, s amely élményre később így emlékezett vissza:

„Természetesen a vágy kerített hatalmába – de minek a vágya? Nyilván nem egy mohával telerakott süteményesdobozé, nem is a saját múltamé, bár ez persze belejárt. »Elemészt a vágy« – s mielőtt megtudhattam volna, hogy mire vágyakozom, már el is tűnt, villanásként kihunytt, s a világ újra hétköznapivá lett, csupán az ellillant vágy utáni vágyakozás zavarta meg”.⁸

Másodszor az angol meseíró, Beatrix Potter *Squirrel Nutkin* (Bikkmakk Mókus) című gyermekregénye olvasása közben érte utol egy olyanfajta nyugtalanító, de mégis édes

⁵ LEWIS, C. S.: *Az öröm vonzásában*, Ford. LUKÁCS László, Budapest, Harmat, 2007, 21kk.; A később Boxennek nevezett Állatország (mely Warnie saját indiai történeteivel kiegészülve nyert új alakot) elbeszéléseit lásd HOOPER, Walter (ed.): *Boxen, The Imaginary World of the Young C. S. Lewis*, London, Collins, 1985.

⁶ LEWIS: *Az öröm vonzásában*, 25.

⁷ Uo., 26.

⁸ Uo., 27.

vágyódás – ahogy maga fogalmazott – az „Ősz Eszméje” iránt, amely teljességgel különbözött minden más hétköznapi élménytől, majd Henry Wadsworth Longfellow *Olaf király mondája* című versének az északi mitológiából ismert Bard istenséget említő egyik sora ragadta meg képzeletét:

„hirtelen fölrepültem az északi égbolt hatalmas boltozatára, s emésztő vágyat éreztem – valami leírhatatlanra (csak annyit tudok róla, hogy hideg, tágas, komoly, sápadt és távoli), és aztán, mint a másik két esetben is, szinte ugyanabban a pillanatban már ki is estem a vágyból, s csak arra vágyódtam, hogy bárcsak visszajuthatnék belé”.⁹

Ezek, a McGrath által jogosan misztikusnak nevezett élmények vagy élménytöredékek vezették be Lewist elsőként abba az egész életét meghatározó lelki-szellemi csatározásba, amelyben állandó jelleggel harcot vívtak egymással a jelen keserűségét és a szenvedés megtapasztalásait átélő emberi útkeresések és az e világon túlról érkező és e harmonikus világ felé törekvő vágyódások.¹⁰ Ezen vágyódások gyújtópontja, amelyet Lewis *Örömmek* (Joy) nevezett, tagadhatatlanul saját teológiája kiindulópontjaként is szolgált. Az Öröm Lewis értelmezésében egyfelől egy episztemológiai valóság, amelyet az ember valamiféle kielégíthetetlen vágyat érez valami önmagán túlira, amelyet képtelen megfogalmazni, másrészt az Öröm legfontosabb ismertetőjegyei között éppen a megfoghatatlanság szerepel, a váratlan megjelenés, amelyet az ember nem képes irányítása alatt tartani, nem tudni honnan jön és hová tart, csupán a zúgását lehet érzékelni (vö. Jn 3,8), de semmiképpen sem lehet birtokolni. Csak jóval később, megtérése után vált világossá számára, hogy az Öröm nem esztétikai jellegű jelenség, nem a szép dolgok iránti vágyódás megtestesülését hordozza magában, nem is az ember biológiai vagy pszichológiai szükségleteinek kielégülésére való törekvést jelenti, hanem az evilági, emberi megtapasztalást meghaladó, a transzcendensben gyökerező emberi önazonosság megtalálásának vagy felfedezésének episztemológiai útját rejti. Az Öröm ilyenformán csupán isteni jelzés, egy eszköz, amely összetéveszthetetlenül az ember tudtára adja, hogy saját létének valósága a transzcendensben keresendő: „Ha olyan vágyat találok magamban, amelyet semmilyen evilági tapasztalat nem tud kielégíteni, akkor az a legvalószínűbb magyarázat, hogy egy másik világ számára vagyok teremtve”, hangzik híressé vált érvelése.¹¹ McGrath találóan mutat rá, hogy ez az Öröm-definíció és az ebből kibontakozó „vágyódásból fakadó érvelés” („argument from desire”) jóllehet Augustinustól kezdve állandóan jelen van a keresztyén teológia istenbizonyítékai között, közelebről azonban Lewist mégis a tizenkilencedik száza-

⁹ Uo., 27–29.

¹⁰ McGRATH, Alistér: *C. S. Lewis – A Life, Eccentric Genius, Reluctant Prophet*, Carol Stream, Illinois, Tyndale House Publishers, 19.; McGrath Lewis Örömről szerzett érzéseit William James meghatározása alapján nevezi misztikusnak, amely magába foglalja az élmény 1) felfoghatatlanságát, 2) noétikus jellegét, 3) átmenetiségét és 4) a befogadó részéről tanúsított passzivitást, lásd JAMES, William: *A vallási élmény változatai, Tanulmány az emberi természetről*, Ford. BABARCY Eszter, Budapest, Osiris Kiadó, 2019, 289–290.

¹¹ LEWIS, C. S.: *Keresztyén vagyok*, Ford. VÁRHIDY Gyula, Budapest, Harmat, 2017³, 182–183.

di német romantikus teológia kontextusába helyezi.¹² A német romantika, amely a felvilágosodás racionális gondolatrendszerének egyoldalúságával szemben jelentkező mozgalomként a teológián belül a szellem és az ember misztikus létezése, valamint az Abszolúthoz való tartozás, ezen Abszolúttól való feltétlen függés érzését tette saját vizsgálódása kiindulópontjává, nagyban befolyásolta Lewis gondolatvilágának fejlődését is. Ugyanakkor a romantika hatásai elsősorban nem teológiai műveken keresztül hatottak rá, sokkal inkább a természetközelség és a romantika ideológiájából bőven merítő tizenkilencedik századi irodalom voltak azok a fő benyomások, amelyek a *Sehnsucht* (Vágyódás) eszményét erősítették benne. Később saját maga is „az Öröm nyilai”-nak elnevezett élményeit vonakodva bár, de kész volt a „romantikus” jelzővel illetni, főként azért, mert elsősorban „az élettelen természet és a csodákban bővelkedő irodalom (marvellous literature) váltották ki” belőle a vágyódás tapasztalását.¹³

Az Öröm által beragyogott korai évek után sokkal sötétebb idők következtek Lewis életében. Előbb édesanyja 1908-as halála viselte meg az akkor tizenkét éves Jacket, amely apjával és testvérével való kapcsolatát is megterhelte, majd a bentlakásos iskolák szigorúsága és a diákélet nyomasztó hétköznapijai még inkább boldogtalan gyermekké tették a tizenéves Lewist. „Az Öröm (ahogyan meghatároztam) sok éven át nemcsak hiányzott az életemből, hanem el is felejtődött”, foglalta össze ezen időszakát életrajzában.¹⁴ A családi tragédia és a diákéletben szerzett negatív tapasztalatok egyre másra a tudatos kételyek számára készítettek helyet belső világában. Ez idő tájt a vallást és a különféle keresztyén cselekedeteket egyre inkább „izzadságszagú” próbálkozásnak vélte, amelynek következtében saját gondolkodásában az ateizmus csírái is megjelentek: „a mindenséget veszedelmes, barátságtalanul zord helynek tartottam”.¹⁵ Saját bevallása szerint szinte észrevétlenül csúszott bele az „intellektuális sznobizmus” csapdájába, amely a modern racionális és realista gondolkodás istenítésével végső valóságnak a világmindenség csakis érzékelés általi felfogását hirdette. A józan észszerűség elvei alapján felépített ateizmus és realizmus falain azonban újra és újra repedések keletkeztek, mivel az Öröm megmagyarázhatatlan látogatásai George MacDonald műveinek olvasása, főként pedig Wagner zenéjének felfedezése és ennek nyomán az óészaki mitológia iránti érdeklődése következtében sorra megkérdőjelezték benne a valóság szigorú értelemben vett objektivista-realista elképzeléseit: „És

¹² McGRATH, Alister E.: *The Intellectual World of C. S. Lewis*, Chichester, John Wiley & Sons, 2014, 105kk.; Lewis „argument from desire” érvelésének bővebb ismertetéséhez és kritikai értékeléséhez lásd még WIELENBERG, Erik J.: *God and the Reach of Reason, C.S. Lewis, David Hume and Bertrand Russell*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 108kk.; PUCKETT, Joe Jr.: *The Apologetics of Joy, A Case for the Existence of God from C. S. Lewis's Argument from Desire*, Eugene, Oregon, Wipf & Stock, 2012.; WILLIAMS, Donald T.: „Made for Another World”, C. S. Lewis's Argument from Desire Revisited, *Philosophia Christi*, 19. évfolyam, 2017/2, 449–454.; BASSHAM, Gregory (ed.): *C. S. Lewis's Christian Apologetics*, Leiden – Boston, Brill, 27–74.; KREEFT, Peter J.: Lewis's Argument from Desire, in MACDONALD, Michael H. – TADIE, Andrew A. (eds.): *G.K. Chesterton and Lewis, The Riddle of Joy*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1989, 249–272.

¹³ LEWIS, C. S.: *The Pilgrim's Regress*, Glasgow, Collins, 1977, 12. (Saját fordítás – H. Gy.)

¹⁴ LEWIS: *Az öröm vonzásában*, 51.

¹⁵ Uo., 91.

ahogyan így belécsöppentem saját múltamba, egyszer csak szívszaggató erővel feltámadt magának az Örömnél az emléke is; az a tudat, hogy volt valamim, ami már évek óta nincsen, de most végül visszatérek a számkivetés sivatagából szülőföldemre”.¹⁶ Innentől kezdve Lewis intellektusában és lelki életében a racionalista realizmus és a romantika *Sehnsucht*-ja ádáz küzdelmet folytatott az uralomért. Az immár húszas éveiben lévő fiatal oxfordi diákot az első világháborúban szerzett negatív tapasztalások és az „intellektuális sznobizmus” arról győzték meg, hogy „bármilyen rettenetes és ocsmány is ez a világ, legalább nem kell tartani benne a keresztények Istenétől”, a mitológia és a mesék iránti hajthatatlan érzékelés azonban állandóan azzal a gondolattal kísértette, hogy a szabad szemmel látható és érzékelhető valóságon túl valami emberfeletti erő igényt tart saját létezésére. Ez a dilemma az 1920-as években aztán arra készítette, hogy lemondva a racionalizmus tévútjairól előbb a hegeli idealizmus, majd a panteizmus, később pedig a teizmus mellett köteleződjék el.

A mítosz és a mitopoétika teológiai alapjai

Az idealista-panteista éveinek tapasztalásai rádöbbenették arra, hogy az Abszolútum, amelynek már-már vallásos hódolatot tulajdonított, jóllehet valamelyest kielégíti az Öröm által bensőjében felgerjesztett vágyakozást, azonban személytelen létezőként zsákutcába vezeti az embert, mivel nem követel semmiféle változást a hódolat megfoghatatlan aktusán túl. A teizmus iránti elköteleződése, pontosabban az afelé vezető út arra eszméltette rá Lewist, hogy „a színfalak mögött” egy arc bújik meg, hogy az addig személytelenül „Istennek”, „Szellemlennek” vagy „Abszolútumnak” nevezett létező konkrét személyiségi jegyekkel bír, és elvont filozófiai fejtegetések helyett engedelmességet követel részéről. Az 1920-as évek végén világossá lett számára, hogy az Öröm, a *Sehnsucht*, amely gyermekkorától kezdve útítársként kísérte életében, nem egy másik világ vagy hely, hanem konkrétan Isten médiumai. Témánk szempontjából nem elhanyagolható tény, hogy 1931-ik évi megtérésében rendkívüli szerepet játszott barátja és filológus kollégája, J. R. R. Tolkien, aki egy hosszas éjszakai beszélgetés alkalmával arról győzte meg Lewist, hogy minden pogány mítosz valójában a kereszténység központi alakjában, Jézus Krisztusban és a róla szóló történeti, evangéliumi híradásban tetőzött be, és lett valósággá térben és időben.¹⁷ Lewis számára ettől a ponttól fogva nyilvánvalóvá lett, hogy mindaz, amiért gyermekkorától fogva rajongott, ami által újra és újra a *Sehnsucht* érzését megtapasztalta, nem szükségszerűen hamisak, hanem csupán ugyanannak az egy igazságnak a különféle változatai. A mítoszok – különösképpen az északi sagák – iránti érdeklődése vagy a tündérmesék iránti rajongása ugyanazzal az Istennel ismertették meg, és ugyanazon Isten iránt keltettek benne vágyakozást, akiben a keresztények hisznek. A gyerekkori barátjának, Arthur

¹⁶ Uo., 100.

¹⁷ BRAMLETT, Perry C.: Lewis the Reluctant Convert: Surprised by Faith, in EDWARDS, Bruce (ed.): *C. S. Lewis, Life, Works and Legacy*, Volume 1., *An Examined Life*, Westport, Connecticut – London, Praeger, 2007, 103–125, 119–120.; Kettejük kapcsolatáról lásd bővebben DURIEZ, Colin: *Tolkien és C. S. Lewis, Egy híres barátság története*, Ford. KIRÁLY Teodóra, Budapest, Harmat, 2016.

Greevesnek címzett levelében néhány héttel a jeles éjszaka után a következőképpen magyarázza mindezt: „Mármost a Krisztus története egész egyszerűen egy valóságos mítosz: egy olyan mítosz, amely ugyanolyan módon hat ránk, mint bármelyik másik, azzal a számottevő különbséggel, hogy *ez valóban megtörtént*. Az embernek éppúgy kell elfogadnia ezt, mint bármely másikat, miközben szem előtt tartja, hogy ez Isten mítosza, míg a többi az emberek mítosza, azaz pogány történeteken keresztül Isten Önmagát mutatja be a költők elgondolásain keresztül, olyan képeket használva, amelyek akkor és ott elérhetőek voltak számára; a keresztyénségben azonban Isten általunk nevezett »valós dolgokon« keresztül mutatja be magát”.¹⁸

Lewis saját bevallása szerint Ázgard istenein keresztül tanulta meg tisztelni először Istent, majd ugyanezt az Istent Jézus Krisztusban, aki – a Zsidókhoz írt levél szerzőjének szavaival – „régén sokszor és sokféleképpen szólt” az emberhez, mígnem végső és megmásíthatatlan kijelentésében végképp feltárta magát (Zsid 1,1).¹⁹ Már csak saját tapasztalásaiból fakadóan is, a mítoszok, illetve a tündérmesék (fairy-tales), olyan közvetítőknak, kijelentéstöredékeknek számítanak Lewis számára, amelyek által Isten felfed valamit saját lényegéből, legalábbis képesek arra, hogy felébredjék az emberben a pusztán racionalitással meg nem ragadható realitás iránti vágyakozást. Tolkiennek a tündérmesék természetéről és jelentőségéről szóló esszéje kétségtelenül nagy hatással volt Lewis saját gondolatainak fejlődésére. Tolkien ebben az írásában először is meglehetősen sajnálatosnak tartja, hogy a legtöbben a csodás elemekben bővelkedő tündérmeséket manapság már csupán valamiféle alacsonyabb rendű, gúnyosan „gyermekirodalom”-ként címkézett, egy meghaladott kor ősközületének tekintik: „A modern, művelt és írott világban a tündérmeséket az óvodába és a bölcsődébe száműzték, ugyanúgy, ahogy a szakadozott vagy ódivatú bútort is a gyerekszobába teszik át: leginkább azért, mert a felnőtteknek már nem kell, és nem zavarja őket, ha nem rendeltetésszerűen használják”.²⁰ Ez a lépés már csak azért is elhibázott, mert a tündérmesék iránti fogékonyságnak semmiféle életkori paramétere nincs, csupán egyfajta nyitottságot feltételez a befogadó részéről. Tolkien értelmezésében a fantázia nem egy alacsonyabb fokú episztemológiai kategória, hanem elidegeníthetetlen emberi jog, amely az istenképű ember számára lehetőséget nyújt arra, hogy alteremtői hivatását beteljesítse: „A fantázia emberi szabadságjog: saját mértékünk szerint alkotunk és saját, nem teljesen önálló módunkon, mert mi magunk is terem-

¹⁸ LEWIS, C. S.: Letter to Arthur Greeves: from the Kilns, 18 October 1931, in LEWIS, W. H. (ed.): *Letters of C. S. Lewis*, Glasgow, HarperCollins, 1991, 288–289. (Saját fordítás, H. Gy.)

¹⁹ LEWIS: *Az öröm vonzásában*, 309, 314–315.

²⁰ TOLKIEN, J.R.R.: A tündérmesékről, Ford. NAGY Gergely, in Uő.: *Szörnyek és itészek*, Szekes Kiadó, 2006, 167–242, 194.; Tolkien mítoszról és mítoszteremtésről alkotott nézeteihez lásd még bővebben SHIPPEY Tom: J. R. R. Tolkien, *Author of the Century*, London, HarperCollins, 2000, 161–225.; CARPENTER, Humphrey: *The Inklings, C. S. Lewis, J. R. R. Tolkien, Charles Williams and their friends*, London, HarperCollins, 2006, 33–45.; CURRY, Patrick: *Defending Middle-Earth, Tolkien: Myth and Modernity*, London, HarperCollins, 1997, 125–152.; PURTILL, Richard L.: Myth and Story, in BLOOM, Harold (ed.): *J. R. R. Tolkien*, Philadelphia, Chelsea House Publisher, 2000, 141–155.

tett lények vagyunk; és nemcsak hogy teremtett lények, hanem egy Alkotó képére teremtettek”.²¹ A tündérmese ennek fényében nem pusztán gyermekek szórakoztatására írott irodalom, hanem – amennyiben szakavatott kezek munkája eredményeképpen jön létre – egyfajta másodteremtés (sub-creation), amely ugyanúgy képes az igazság megismertetésére, miképpen az Isten által teremtett világ is *analogia entis* hordoz magában információt a Teremtőről. A tündérmesék ezen felül rehabilitálják, az elvesztett „tisztánlátás” adományával, kiváltságával ajándékozzák meg az embert, gyógyulást és a – teológiai értelemben vett – bűn erejétől való végső megmenekülés reményével küldik vissza a hétköznapi „harcterére” azt, aki enged Tündérország hívásának. A Tolkien által szívesen használt *eukatasztrófa* megnevezés, amely a jó végső diadalát helyezi kilátásba, minden tündérmese elengedhetetlen elemeként jelenik meg, és ilyenformán „*evangélium*, amely egy apró villanásnyi örömet nyújt – a világ falain túli örömet, amely szívbe markoló, akár a bánat”.²²

Ezek a tolkien-i jellegzetességek Lewis saját érvelésében is megjelennek. Tolkien és Lewis számára a kereszténység egy olyan metanarratíva, amely képes átfogó értelmezést adni a valóságról és az ember e világban elfoglalt helyéről. Minden, ember által „kitalált” történet, mítosz vagy tündérmese igazából próbálkozás arra, hogy töredékes létünket egy sokkal nagyobb összefüggésbe helyezzük, hogy kísérletet tegyünk valami „mélyebb, elérhetetlen igazság megragadására”.²³ *A történetekről* (On Stories) című esszéjében Lewis amellet érvel, hogy minden tündérmese – vagy tágabb értelemben bármely művészet – valódi esszenciája abban áll, hogy vágyat ébreszt az olvasóban valamiféle e világot meghaladó (extra-terrestrial) „másság” iránt, amelyet saját evilági, töredékes tapasztalásaink által képtelenek vagyunk tisztán szemlélni. Valójában ennek az invitációnak a karaktere nem egyszerűségében, hanem éppen abban áll, hogy újra és újra felfedezésre késztet, arra, hogy akár az ezerszer olvasott történetekben is a meglepettség (surprisingness) aktusa által valami magunkon kívülit, fölöttünk állót ragadhassunk meg. A történetek ilyen értelemben véve a Lewis által meghatározott Öröm eszközeiként szolgálnak: „Úgy tűnik nekem, hogy az életben és a művészetben egyaránt próbáljuk az ismétlődő pillanatok hálójával kifogni azt, ami nem ismétlődhet [...]. Úgy vélem, hogy néha sikerrel is járunk, vagy legalábbis nagyon közel kerülünk hozzá – a történetek által.”²⁴ Mindebből nyilvánvalóvá válik, hogy a csodás elbeszélések, a tündérmesék e funkciója, vagyis az általuk felébresztett *Sehnsucht* átélése nem életkori sajátossághoz kötődik, hanem belső nyitottságot igényel a befogadó részéről. Tolkiennel egyetértve, Lewis szerint a fantasy-történetek, a gyermekmesék

²¹ TOLKIEN: A tündérmesékről, 213.; A „másodteremtés” koncepciója Tolkien más műveiben is megjelenik, lásd TOLKIEN, J. R. R.: A levél, in TOLKIEN, Christopher (szerk.): *A Gyűrű nyomán, Fa és levél*, Ford. NÉMET Anikó, Budapest, Merényi Kiadó, 1996, 181–229.; Uő.: Mythopoeia, in Uo., 230–239.

²² TOLKIEN: A tündérmesékről, 225.

²³ McGRATH, Alister: *Ebéd C. S. Lewisszal, Elképzelt beszélgetések az élet nagy kérdéseiről*, Ford. J. Füstös Erika, Budapest, Harmat, 2016, 70–71.

²⁴ LEWIS, C. S.: On Stories, in Uő.: *On Stories and Other Essays*, San Francisco, HarperOne, 2017, 1–29, 29.

igazságának vagy értékének mértéke egyedül azon múlik, hogy képesek-e az életkori kategória szerinti „nem-gyermeket” megszólítani, és újra magával ragadni: „Már-már arra hajlok, hogy kánonként kimondjam: azok a gyermektörténetek, amelyeket csak gyermekek élveznek, rossz gyermektörténetek. A jók ugyanis örökké tartanak”.²⁵ A tündérmesék modernkori kritikája ezzel a felnőttekben jelenlévő gyermeki nyitottsággal nem tud mit kezdeni, mivel eleve azt feltételezi, hogy a „felnőtt” embernek szükségszerűen maga mögött kell hagynia azokat az élményeket és sajátosságokat, amelyek gyermekként jellemezték. Csakhogy ez Lewis értelmezésében változást, nem pedig növekedést jelent. A felnőtté válás ugyanis elsősorban olyan gyarapodást jelöl az ő értelmezésében, amelynek folyamatában az ember nem veszíti el és nem hagyja maga mögött mindazt, ami korábban jellemezte, csupán újabb rétegekkel bővülve gazdagodik az évek múlásával. A tündérmesék élvezete éppen ezért a legkevésbé sem szégyellnivaló foglalatosság, hanem ennek a gazdagodásnak a kifejeződése:

„Tízéves koromban a tündérmeséket titokban olvastam és szégyelltem volna, ha bárki rajtakap közben. Most, hogy ötven lettem, nyíltan olvasom őket. Amikor férfivá lettem, elhagytam a gyermeki dolgokat, beleértve a gyermekiességtől való félelmet és a vágyat, hogy nagyon felnőtt legyek [...]. Most sokkal jobban élvezem a tündérmeséket, mint gyerekkoromban, mivel többet vagyok képes beletenni és ezzel többet vagyok képes ki is venni belőle”.²⁶

Ez a gyermeki attitűd, azaz a magunkon túlira való nyitottság, a rácsodálkozás, az izgatottság, a szemtől szemben állapot tapasztalása az, amely a lehető legjobban leírja Lewis egész teológiájának és írói munkásságának szubjektív aspektusát. Személyes élete megtanította Lewist arra, hogy az Öröm kívülről érkező nyilait az ember nem hessegetheti el csak úgy magától, hanem az általuk okozott vágyakozást a lehető legkomolyabban kell venni. Más talán szentimentális mellékvágánynak tartaná a Bikk-makk Mókus kalandjai vagy az északi mitológia alakjain keresztül közvetített élményeket, Lewist azonban a szív és a lélek ezen megtapasztalásainak komolyan vétele indította el Isten és a keresztyén hit felé. A tündérmesék és a mítoszok szolgáltatták számára azt a keretet, amelyet aztán a keresztyén mítosz valóságja teljesített be, igazságtörédekeik pedig előkészítették őt az Igazsággal való találkozásra. Ezek az élmények és a nyomukban kibontakozó változások azonban nem lettek volna hatással rá, ha szigorú „felnőtt” magatartással a képzelet hangjainak nem enged, ha szubjektíve nem úgy fogadja őket, mint egy gyermek. Nem véletlen, hogy számára ez a receptív attitűd kerül kiemelésre a mítoszok és a keresztyénség elfogadásánál is: „Ahhoz, hogy keresztyénekké legyünk”, állítja Lewis, „szükség mutatkozik arra nézve, hogy a történelmi tényt és a mítoszt (jóllehet ténnyé lett) ugyanazzal a képzeletbeli elfoga-

²⁵ LEWIS, C. S.: On Three Ways of Writing for Children, in Uő.: *On Stories and Other Essays*, 45–65, 49.

²⁶ Uő., 50. (Saját fordítás – H. Gy.)

dással ragadjuk meg, mint bármely másik mítosz esetében”.²⁷ Mivel Isten jónak látta, hogy önmagát a régiekkel mitikus formában ismertesse meg, ezért a mitopoétika a keresztyén ember számára is legitim út a végső valóság leírására. A Krisztus története ugyanis nem csupán a szeretetünkre és az engedelmisségünkre tart igényt, hanem egyszerre mind a bennünk lévő gyermekben kelti fel a vágyakozást arra, hogy saját történetünket ennek az igaz mítosznak a fényében gondoljuk és értelmezzük újra.²⁸

Ez a hozzáállás pedig nem csupán az egyén számára mutatja fel a megváltás útját, hanem tágabb értelemben véve a modernség eszménye által megrészegített világ és társadalom számára is az egyetlen kiutat jelöli. Amint láttuk, Lewis saját maga is átélte, hogy mit jelent a modern objektivizmus-realizmus szűklátókörűségében vergődni, amely a világ értelmezésének pusztán a modern mércékkel elfogadott szigorú empirikus tapasztalás követelményeit fogadta el. A keresztyén apologetika szellemében íródott műveiben éleslátóan rántja le a leplet a tudományos megismerés szigorú naturalizmusáról, a filozófia túlzott evilágiasságából táplálkozó realizmusáról vagy az oktatásban egyre inkább „mellkas-nélküli” embereket eredményező értéksemleges mentalitásról. Mindezek azonban csupán természetes következményei annak a mindent átfogó *Zeitgeist*nek, amely a felvilágosodás kora óta az embert autonóm lényként tartja számon, és amely szükségszerűen fosztotta meg a világot bármiféle transzcendens jellemvonásától. Az emberiség „felnőttkora” ilyen értelemben véve nem más, mint a vakság állapota, amely azzal a tévképzettel édesgeti az egyént és társadalmat egyaránt, hogy a valóság lefestéséhez és megértéséhez önmaga elégséges kapacitással rendelkezik. A keresztyén hit azonban képes arra, hogy ebből a vérszegény állapotból új életre emelje az embert. Szükség van egy erős bűbájra, amely megtöri a modernség álmában lévő embert és emberiséget:

„Emlékezzenek a tündérmeséikre. A bűbájokat arra használják, hogy megtörjenek egy elbájolást vagy éppen hogy előidézze az. Önöknek és nekem a létező legerősebb bűbájra van szükségünk annak érdekében, hogy felkeljünk az evilágiság borzalmas elbájolásából, amely mintegy évszázada ránk ereszkedett. Majdhogynem az egész oktatásunk arra irányult, hogy elhallgattassa ezt a félénk, kitartó belső hangot; majdhogynem az összes modern filozófiát azért találták ki, hogy meggyőzzenek bennünket arról, hogy az ember java megtalálható ezen a földön”.²⁹

Lewis jól látta, hogy a racionalitás pusztá érveivel képtelenség meggyőzni a modern embert, a bűbáj megtöréséhez ugyanis szükség van olyan képzeletben gyökerező és abból táplálkozó történetekre, amelyek az értelmén túl az ember mélyebb rétegeit is megszólítják, és képesek hatni arra a belső hangra, amely „az élet több” üzene-

²⁷ LEWIS, C. S.: *Myth Became Fact*, in HOOPER, Walter (ed.): *God in the Dock, Essays on Theology and Ethics*, New York, Inspirational Press, 1996, 341–344, 343.

²⁸ Uo., 344.

²⁹ LEWIS C. S.: *The Weight of Glory*, in Uő.: *The Weight of Glory and Other Addresses*, New York, NY, HarperCollins Publishers, 1980, 25–46, 30–31. (Saját fordítás – H. Gy.)

tével ébresztgeti az individuumot. A történetek ebben az értelemben a spirituális aszkézis eszközeinek bizonyulnak, amelyek által az egyén a képzelet segítségével és a *Sehnsucht* megtapasztalásával nyitottá válik a transzcendensre.³⁰ Ennek fényében a *Narnia krónikáit* Lewis egyik legjobban sikerült próbálkozásának tekinthetjük, olyan *aszketikus-spirituális* gyakorlatnak, amely a maga elbűvölő képeivel, a karakterek saját dilemmáival, a jó és a rossz megütközésének jeleneivel mind-mind nyitottságra indítják az embert, és felkeltik benne a sóvárgást valami láthatatlan realitás felé.³¹ A modern világ száraz adathalmazában és laboratóriumi méréseiben gyönyörködő „felnőtt” embert Narnia világa arra kényszeríti, hogy előzetes objektivitását és realizmusát hátrahagyva, gyermek módjára lépjen át a csodálatos világ küszöbén, ahol a megismerés forrásának elsőrenden a képzelet bizonyul. Az itt eltöltött idő, az itt megélt kalandok és történések pedig arra a felismerésre juttathatják az arra hajlandó lelket, hogy az eddig valóságosnak ítélt világra úgy tekintsen, mint amely csupán a dolgok felszínéről nyújt ismeretet, de semmiképpen sem közli az igazság teljességét.

Gyermek és felnőtt a Narnia krónikáiban

Amennyiben az eddig elmondottak fényében vizsgáljuk meg a *Narnia krónikái* gyermekképét, elsőképp az tűnhet fel számunkra, hogy Lewis összetéveszthetetlen módon kétfajta viszonyulási iránnyal festi meg a regényekben szereplő gyermekek alakjait. A *Krónikákból* ugyanis – ahogyan arra Schakel is rámutat – a felnőttek világa messzi távolba reked, s ha mégis megjelennek az eseményekben, néhány kivételtől eltekintve általában ellenséges, vagy legalábbis unszimpatikus, esetleg érdektelen szereplőkként tűnnek fel.³² A felnőttek hiánya elősegíti, hogy a csodás történetek főként a gyermekek karaktereit és jellemük sajátosságait állítsák előtérbe. Narnia gyermekei pedig alapvetően két kategóriába sorolhatók: 1) egyfelől olyanok, akik önközpontúságuk, irigységük és hazugságuk eredményeképpen gyermek létükre is a „felnőtt” világ jellemvonásait hordozzák magukban, 2) másfelől olyanok, akik a varázslatra való nyitottság elfogadásával képesek átadni magukat a csodás eseményeknek, ezáltal pedig életre szóló tapasztalásokkal gazdagodnak. Don King az első csoportba sorolandó szereplőket nevezi – a szó pejoratív értelmében – *gyerekes* (childish) alakoknak, míg az utóbbiakat *gyermeki* vagy *gyermekies* (childlike) karaktereknek.³³

Eustace Scrubb, *A Hajnalvándor útja* című kötet egyik főszereplője híven tükrözi a gyerekes jellem ábrázolását. Eustace, akinek a családja „rendkívül korszerű, haladó

³⁰ LEWIS, C. S.: On Three Ways of Writing for Children, 58.; MCGRATH: *The Intellectual World of C. S. Lewis*, 73kk.

³¹ JACOBS, Alan: The Chronicles of Narnia, in MACSWAIN, Robert – WARD, Michael (eds.): *The Cambridge Companion to C. S. Lewis*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 265–280, 278–279.; DOWNING, David C.: *Into the Wardrobe, C. S. Lewis and the Narnia Chronicles*, San Francisco, California, John Wiley & Sons, 2005, 162.

³² Schakel, Peter J.: *Imagination and the Arts in C. S. Lewis, Journeying to Narnia and Other Worlds*, Columbia – London, University of Missouri Press, 2002, 61.

³³ KING, Don: The Childlike in George MacDonald and C.S. Lewis, *Mythlore: A Journal of J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, Charles Williams, and Mythopoetic Literature*, 12. évfolyam, 1986/4, 17–22.

szellemű” emberekből állt, gyermek létére képtelen a képzelet bármiféle gazdagságát megtapasztalni, hiszen neveltetésének és oktatásának köszönhetően csak olyan könyveket kedvelt, „amelyek hasznos ismereteket tartalmaztak, és a képeik gabonasiklókat ábrázoltak”.³⁴ Amikor unokatestvérei, Edmund és Lucy a Narniában tett látogatásaik kalandjairól számoltak be neki, az egész országot csak kitalációnak vélte, „mivel neki nem volt annyi képzelőerője, hogy bármit is kitaláljon”, így különféle kötött formájú versformákban csúfolta őket.³⁵ Amikor egy festményen keresztül mégis bejut társaival a csodálatos világba, racionalitása segítségével minden szokatlannak tűnő dolgot meg kíván magyarázni, az általa ismert „felnőtt” világ törvényszerűségei szerint kívánja megoldani a problémákat, a *Hajnalvándor* fedélzetéről azonnal partra akar szállni, „hogy a legközelebbi kikötőben bizonyos intézkedéseket foganatosítson” társai ellen a brit konzulátuson.³⁶ Eustace állandóan fecseg, száraz információkkal traktálja a többieket, saját szükségéi kielégítésére összpontosít, és undok felsőbbrendűséggel viszonyul a csapat többi tagjához. Saját személyisége torzulásával és racionális hozzáállása megmosolyogtató természetével végül sárkánnyá változásának sokkoló megtapasztalása szembesíti, amelynek eredményeképpen elgondolkodott, hogy „ő vajon tényleg az a megnyerő ember-e, akinek tartotta magát”.³⁷ Eustace önön zárt világa valójában csak akkor kezd megnyílni, amikor saját bőrén tapasztalja azt, amit addig képtelen volt elhinni: sárkánnyá válása ráébreszti behatárolt materializmusára, önközpontúságának tévútjára és a racionalista magyarázatai elégtelenségére. Valójában azonban az Aslannal történő találkozás jelent fordulópontot számára, amelynek eredményeképpen a Nagy Oroszlán bemutatkozása után megszabadítja a csúfságtól és egy új élet lehetőségével kínálja meg.³⁸

Ezzel szemben a több kötetben is központi szerepet játszó Lucy Pevensie-ben, a négy Pevensie gyerek legfiatalabbikában Lewis egyik legcsodálatosabb gyermeki karakterével találkozhatunk. *Az oroszlán, a boszorkány és a ruhásszekrény*ben ő az első, aki testvérei közül belépést nyer Narnia világába. Lucy amikor a ruhásszekrény túlsó oldalára érve megpillantja a hóval fedett varázslatos birodalmat, nem Eustace-féle magyarázatokat próbál keresni a meghökkentő látványra, hanem meglepettséggel és kíváncsisággal kezd neki az új világ felfedezésének.³⁹ Számára a faunnaival való találkozás, a beszélő hódok vagy éppen a Mikulás feltűnése nem megmagyarázhatatlan jelenségek, hanem a képzelet számára teljességgel elfogadható realitások. Ez a gyermekiesség azonban Lucy gúny tárgyává teszi szkeptikus testvérei előtt, aki azonban nem hallgat a kételkedő hangokra, mivel meg vagy győződve saját tapasztalásának valódiságáról. Nem véletlen, hogy ő kerül a legközelebbi kapcsolatba Aslannal, és ő

³⁴ LEWIS, C. S.: *A Hajnalvándor útja*, Ford. LISZKAY Szilvia, Budapest, Harmat, 2013, 7–8.

³⁵ Uo., 11.

³⁶ Uo., 31.

³⁷ Uo., 97.

³⁸ Uo., 111–118.; SCHAKEL: i. m., 54.

³⁹ Lewis, C. S.: *Az oroszlán, a boszorkány és a ruhásszekrény*, Ford. K. NAGY Erzsébet – HÁY János, Budapest, Harmat, 2012, 13.

„Narnia húsvétjának” (a nagy oroszlán feltámadásának) egyik első biztos tanúja is egyben. Azonban a gyermekiesség ajándékával megáldott Lucy sem tévedhetetlen karakter, saját hibáit ugyanis éppen azért követi el, mert hallgat az őt körülvevők felnőttes aggályaira. Amikor a *Caspian herceg* egyik epizódjában a gyerekek eltévednek, Lucy megpillantja Aslant a távolban. Testvérei hitetlenkedő kérdéseire válaszul ezt mondja: „Pont úgy beszélsz, mint a felnőttek! Én nem gondolom, hanem láttam! A két szememmel... Azt akarta, hogy arra menjünk, amerre ő van: felfelé”.⁴⁰ Mivel Lucy képtelen bizonyítani saját tapasztalását a többiek előtt, így ő maga is enged a csoport nyomásának, mígnem az egész csapat eltéved, és bajba keveredik. A hitelenség ereje által meggyőzött gyermek aztán az Aslannal való újbóli személyes találkozás alkalmával bocsánatot nyer amiatt, hogy a szív helyett a józan ész útját választotta.

Eustace és Lucy csupán két példája a Lewis által megfestett kétféle emberi viszonyulásnak. Eustace alakjában Lewis híven érzékelteti a modern ember minden szánni való keserűségét, aki a képzelet és a mesék birodalmát maga mögött hagyva csupán a józan ész szűkös távcsövén keresztül képes a világot szemlélni. Mintha Lewis a saját fiatalkora „intellektuális sznobizmusát” adná vissza Eustace jellemében. Lucy gyermekies ártatlansága, az intellektussal meg nem magyarázható jelenségekre való fogékonysága azonban a *Sehnsucht* sóvárgását megtapasztaló és azt komolyan vevő szív tulajdonsága, amely a mítoszban és a tündérmesében az Igazsággal találkozik. King rámutat arra, hogy a *Narnia krónikáiban* a megváltás útja valójában a Eustace-féle gyerekes karakterek gyermekiesség felé való mozdításában áll, amelyben elengedhetetlen az Aslannal való személyes találkozás.⁴¹ Valójában a nagy oroszlánnal szemtől szemben lét az, amely meggyőzheti a szkeptikus, felnőttes alakokat arról, hogy a valóság több, mint amit addig annak hittek.

Nem mindenki menthető meg azonban Narnia világában sem. *A végső ütközetben* szerelő törpék például olyannyira ragaszkodnak önnön elképzeléseikhez, hogy nem képesek észrevenni az Aslan által elkészített pompás vacsorát: „Látjátok? – mondta Aslan. – Nem hagyják, hogy segítsünk rajtuk. A hit helyett a számítást választották. Csupán saját elméjük tartja őket fogva, mégsem képesek kiszabadulni. Annyira félnek a beugratástól, hogy lehetetlen kiugratni őket onnan”.⁴² Ezek azok a „menthetetlen” felnőttek, akik számára nem kínálkozik fel a megváltás ajándéka, akik nem engednek a képzelet hívásának, mert túlzott mértékben behatárolt kategóriák szerint néznek a valóságra és saját magukra.

Összegzés

Amikor Jézus egy gyermekre mutatva arról beszél, hogy „ilyeneké a mennyek országa” (Mt 19,14), valójában a feltétel nélküli megadás parancsát helyezi a körülötte lévő felnőttek szívére. Az újszövetségi értelemben vett *metanoia* ugyanis az újjászületés aktusa által szükségképpen új minőségbe helyezi az ember életét. Valójában a saját

⁴⁰ LEWIS, C. S.: *Caspian herceg*, Ford. LISZKAY Szilvia, Budapest, Harmat, 2013, 136.; Vö. KING: i. m., 20–21.

⁴¹ KING: i. m., 19.

⁴² LEWIS, C. S. *A végső ütközet*, Ford. LISZKAY Szilvia, Budapest, Harmat, 2013, 177.

felelő viszonyulásával érkező Nikodémus az újjászületésnek ezt a csodáját nem érti meg, amikor felnőtt konkrétsággal, a realitásban gyökerező látásával vonja kérdőre a Mestert: „Hogyan születhetik az ember, amikor vén? Bemehet anyja méhébe, és megszülethet ismét?” (Jn 3,4). A mennyek országa szűk kapuján keresztül (vö. Mt 7,13) az embernek maga mögött kell hagynia e világban való rögzültségét, azt a vágyát, hogy autonóm lényként földi látásmóddal értelmezze saját életét. A kapu csak azok számára nyílik meg, akik elismerik függőségüket, akik komolyan veszik az önön létük hiányait és korlátait, és akik ráébrednek arra, hogy ez a – Pannenberg szavaival élve – „krónikus hiányérzet” és „végtelen ráutaltság” egy olyan Szemközti Valóságra utal, amely az ember „világról nyert összes tapasztalatán túl van”.⁴³ A beismerés aktusa az istengyermekség minőségébe helyezi az embert, egy olyan állapotba, amelyben a Szemközti Valóság új nevet kap: Mi Atyánk. Ettől kezdve az újjászületett és hitben járó ember a bizalom, a nyitottság és a várakozás hármasságában tapasztalja meg az Atyjával és az Atyjában való létezését. C. S. Lewis gyermekségkoncepciója tökéletesen beleilleszkedik ebbe a teológiai keretbe. A gyermekégség elsőrenden nem a *bioszban*, a testi létezésben, életkori szakaszban értelmezett fogalom a számára, hanem egy olyan belső viszonyulás, amely az általa Örömnök nevezett megtapasztalások segítségével ráébreszti az embert arra, hogy élete egy másik világban gyökerezik. Ezt a világot pedig nem a józan ész eszközeivel felszerelt felnőtt ragadhatja meg – miként Narniában sem boldogul az, aki a hit helyett a számítást és a racionalitást választja –, hanem aki a fantázia hívásának engedve kész magát a varázslat kiszámíthatatlanságára bízni.

ABSTRACT

C. S. Lewis and the theological understanding of childlikeness

The paper inquires the question how one of the greatest lay-theologian of the last century, the Anglican scholar C. S. Lewis understands the concept of childlikeness. It becomes apparent that the concept for Lewis is not an abstract virtue but a basic attitude of human heart by which he or she participates in the ultimate reality outside of himself/herself. The paper examines first Lewis' own life and connects his experiences that of romantic yearnings (*Sehnsucht*) with his later literary and theological understanding of the mythopoeia, then two famous characters of his best-seller *The Chronicles of Narnia* are being presented, Eustace and Lucy. I argue that these children represent two basic human attitude: Eustace is that of the modern man who is disconnected from the inner child and consequently cannot grasp the “greater picture” of reality, while Lucy is an exemplary character of a childlike human who is open for the ultimate reality. The paper concludes that Lewis' understanding of childlikeness can be drawn into comparison to a theologically lead epistemology by which the believer through faith understands himself or herself as a dependent human being originated from God.

⁴³ PANNENBERG, Wolfhart: *Mi az ember?, Korunk antropológiája a teológia fényében*, Ford. BOROS István – GÁSPÁR Csaba – VÁRADI Mónika – MAGYAR István, Budapest, Egyházfórum, 1998, 12–13.